

УПРОВАДЖЕННЯ В ПРАКТИКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ В. КОРОЛЕНКА, О. ВОЛНІНА, В. ЩЕПОТЬЄВА

Оксана Батюк

ПОСТАТЬ В. Г. КОРОЛЕНКА В ІСТОРІЇ ПОЛТАВЩИНИ

Незважаючи на те, що творчий доробок В. Г. Короленка неодноразово ставав предметом спеціального вивчення, значення його постаті в історії Полтавщини до цього часу залишається повною мірою не з'ясованим.

У працях дослідників літератор поставав як видатний російський письменник XIX ст., редактор журналу “Русское богатство”, публіцист, котрий брав активну участь у суспільному житті країни. Однак письменницька, редакторська й громадська робота не вичерпує всієї багатогранності постаті В. Г. Короленка. І, відповідно, без урахування ролі письменника в історії України і зокрема, Полтавщини, де В. Г. Короленко проживав тривалий час, цілісний портрет цієї постаті в історії мав би незавершений вигляд. У пропонуваній роботі здійснено спробу заповнити наявну прогалину, чим і визначається актуальність обраної теми, її затребуваність сучасною наукою.

Мета роботи полягає в тому, щоб на основі доступних матеріалів подати комплексний аналіз життєвого шляху та творчого доробку В. Г. Короленка в період його проживання на Полтавщині з позиції нашого часу.

Полтавщина, як відомо, посідає особливе місце в історії української нації та держави. На території регіону не раз відбувалися події, котрі визначали долю України. Полтавщина славиться відомими особистостями, які проживали на території краю, прославили його у своїх творах, здійснили свій безцінний унесок у його історію. Зважаючи на те, що роль видатної особистості полягає в тому, що вона своїми рішеннями, організаторською діяльністю допомагає успішно вирішувати поставлені об'єктивним ходом історії завдання суспільного розвитку, В. Г. Короленко як яскрава, своєрідна і цікава постать, відіграв консолідуючу роль в історії Полтавщини.

Не дивлячись на те, що В. Г. Короленко народився в українській родині в Житомирі (27 липня 1853 р.), свою творчу діяльність він розпочав у Росії. Батько письменника належав до старого козацького роду, мати — дочка польського поміщика на Волині. В Житомирі та Рівному він провів свої дитячі та юнацькі роки. Навчався в Петровській землеробській і

лісовій академії в Москві, звідки в 1876 р. був виключений і висланий в Кронштадт. У 1879 р. засланий у В'ятську губернію, потім у Перм. За відмову присягнути новому царю в 1881 р. висланий до Якутії, де відбув три роки. Після того жив у Нижньому Новгороді і Петербурзі.

На російський період творчості В. Г. Короленка припадає написання таких творів, як: "Сон Макара" (1885), "Марусина заїмка" (1899), "Ліс шумить" (1886), "Без мови" (1895) та ін. Будучи співробітником журналу "Російське багатство" (з 1896 р.), В. Г. Короленко пише публіцистичні твори, літературно-критичі роботи і спогади про М. Гоголя, Л. Толстого, Ф. Достоєвського, А. Чехова, Т. Шевченка та ін.

Письменник ніколи не забував свого коріння, тісно пов'язував свою творчість із Україною, українською літературою і культурою. Він спілкувався з М. Коцюбинським, П. Мирним, Г. Хоткевичем, Г. Кропивницьким та ін. Українська тема посідає значне місце у творах В. Г. Короленка ("Сліпий музикант", "У поганому товаристві", "Без мови"). У журналі "Русское багатство" письменник друкував переклади українських письменників.

У вересні 1900 р. В. Г. Короленко переїхав із родиною у Полтаву. "Переїзд в Полтаву, – згадувала дочка Короленка Софія Володимирівна, – був щасливою подією в житті нашої сім'ї. В. Г. Короленко, який виріс на Україні, любив її клімат і природу... Ми часто ходили в міський сад і милувалися красою Полтави. Після Петербурга з його дощами і туманами Полтава здавалася нам новим чудовим світом" [5, с. 83]. Спочатку письменник мешкав у будинку Старицького на вул. Олександрівській (тепер – вул. Жовтнева), з 1903 р. – у будинку лікаря Будаговського на вул. Мало-Садовій (тепер – вул. Короленка). Нині у цьому будинку знаходиться Літературно-меморіальний музей В. Г. Короленка.

Відразу після приїзду до Полтави В. Г. Короленко швидко включився у літературно-громадське життя Полтавщини. Будинок письменника став центром культурного життя Полтави, сюди йшли листи Л. Толстого, А. Чехова, М. Коцюбинського (побував у Короленка у 1903 р.), М. Горького, приїздили А. Луначарський (1920), В. Катаєв.

В. Г. Короленко налагодив дружні стосунки з діячами української культури – Панасом Мирним, М. Коцюбинським, І. Тобілевичем, Х. Алчевською, Г. Хоткевичем та ін. У 1901 р. він надіслав до журналу "Русское багатство" нові біографічні відомості про Т. Шевченка, у 1902 р. брав участь у підготовці російсько-українського альманаху, присвяченого 50-річчю з дня смерті М. Гоголя.

Роки життя у Полтаві були заповнені інтенсивною творчою роботою. Тут письменник завершив нариси "У козаків", писав другий цикл сибірських оповідань ("Мороз", "Феодали" та ін.), оповідання "Мить" і "Не страшно". У Полтаві В. Г. Короленко продовжував роботу редактора журналу "Русское багатство", публіциста і газетного кореспондента столичних і провінційних газет.

Протягом 1905-1917 років письменник щоліта жив на дачі в селі Хатки, поблизу Великих Сорочинців, де працював над “Історією мого сучасника” – одним із найбільших за обсягом своїх творів, написав статті “Лев Миколайович Толстой”, “Риси військового правосуддя”, “Війна, вітчизна і людство”, “Падіння царської влади” та ін. У 1910 р. Короленко напружено працював над циклом статей “Побутове явище”, спрямованих проти військово-польових судів і масових смертних вироків.

Як свідчать джерела, на Полтавщині В. Г. Короленко ніколи не залишався осторонь громадського життя. Живучи в Полтаві в роки громадянської війни в період 1905-1907 років, виступав проти терору і насильства влади, яка постійно змінювалася, послідовно відстоював гуманістичні ідеали.

В. Г. Короленку належить велика роль у захисті євреїв Полтави від погромів. Письменник засудив у пресі розправу над селянами під час Сорочинської трагедії 1905 р., помістивши в газеті “Полтавщина” за 12 січня 1906 р. “Відкритий лист статського радника Філонову”, в якому викрив беззаконня і масові жорстокості старшого радника О. Філонова, що керував придушенням селянського виступу.

У 1905 р. В. Г. Короленко активно виступав на мітингах проти єврейських погромів у Полтаві. Зокрема, письменник брав активну участь у захисті М. Бейліса, звинуваченого в убивстві з ритуальною метою християнського хлопчика Андрія Ющинського. Вже у 1911 р. було опубліковано протест під заголовком “До російського суспільства (з приводу кривавого наклепу на євреїв)”, складений В. Г. Короленком і підписаний письменниками, вченими і суспільними діячами.

У період Жовтневих подій у Петрограді у Полтаві встановилося щось схоже на “міжцарів’я”, як висловився В. Короленко. У цей час Полтава переживала безчинства, розгул анархії, винні погроми. Перші кроки нової влади викликали у письменника настільки сильний протест, що вже через два місяці після приходу більшовиків він зробив для себе дуже сумне узагальнення вигляду нових правителів: “Більшовик – це нахабний “начальник”, який наказує, обшукує, реквізує, часто грабує і розстрілює без суду і формальностей” [3, с. 88].

Відомо, що В. Г. Короленко не сприйняв Жовтневу революцію, не визнав диктатури пролетаріату. Письменник виступав проти безчинств, опублікувавши кілька статей у місцевій пресі. Влада вжила відповідних заходів: газети, в яких друкувався Короленко, закрили, у письменника зробили обшук, за безпідставним звинуваченням заарештували і вислали в німецький концтабір чоловіка молодшої дочки і помічника письменника К. І. Ляховича. З приходом білогвардійців у місті знову почалися розстріли, грабежі, солдафонство. Короленко береться за перо і пише кілька статей під загальним заголовком “Листи з Полтави”, роблячи замальовки всього, що відбувалося за період білогвардійського свавілля. У місцевих газетах письменнику опублікувати свої статті

не вдається, але вони друкуються в Катеринодарі. В захопленій білогвардійцями Полтаві Короленко переживав тривожний час і для себе, і для своїх близьких [2, с. 127].

У 1918 р. В. Г. Короленко організував у Полтаві “Лігу захисту дітей”. Завдяки їй, багато дітей були врятовані від голоду, безпритульності, насильства. В інтерв’ю кореспонденту РосТА М. Лебедєву 26 червня 1919 р. В. Г. Короленко говорив, не соромлячись: “Знаю, що все життя пройняте тепер якимось озвірінням. До представників режимів, які змінюють один одного, я звертаюся із закликом до людяності і з впевненістю, що прапором партії, якій судилася перемога у справжньому звалищі, буде звернення до людських прийомів боротьби” [6, с. 17].

Помер В. Г. Короленко 25 грудня 1921 р. у віці 67 років. Поховали письменника на Міському кладовищі поряд з могилою зятя – К. Ляховича, якого він не зміг врятувати від більшовицької в’язниці і цим був морально надломлений. Причина смерті В. Г. Короленка раніше не вважалася загадкою. Він помер від серцевої недостатності, як зазвичай пишуть в некрологах. Але після того, як 1988 р. були видані листи В. Г. Короленка до А. Луначарського, дослідники заговорили про те, що Володимира Галактіоновича отруїли за наказом Леніна. Однак дослідники його життя і творчості з Музею Короленка в Полтаві не погоджуються із цією версією.

29 серпня 1936 р. у зв’язку з ліквідацією кладовища прах В. Г. Короленка перепоховали в Міському саду. Критик А. Горнфельд, який багато років працював із В. Г. Короленком, писав: “Про кращий твір В. Г. Короленка навряд чи можливі суперечки. Найкращий його твір не “Сон Макара”, не “Мороз”, не “Без мови”: найкращий його твір – він сам, його життя, його постать. Кращий – не тому, що моральний, привабливий, повчальний, але тому, що саме художній” [4, с. 21].

Полтавці шанують пам’ять В. Г. Короленка. У 1928 р. в Полтаві було відкрито Літературно-меморіальний музей В. Г. Короленка, яким до середини 50-х років минулого століття керувала донька письменника Софія Короленко. Будинок, у якому жив В. Г. Короленко, зберіг той вигляд, яким бачив його письменник за життя. У фондах музею зберігається близько 11 тис. експонатів: меморіальні речі, документи, фотографії, твори образотворчого мистецтва та ін.

З 1946 р. Полтавський національний педагогічний університет носить ім’я В. Г. Короленка. Цього ж року ім’я письменника було присвоєно школі № 10 у Полтаві. У 1962 р. на могилі встановлено пам’ятник письменнику, виконаний скульптором Н. Крандієвською.

Розпорядженням Єврейської ради України від 27.07.1998 р. за № 48, “... враховуючи загальнолюдську гуманістичну діяльність ...” та у зв’язку з 145-річчям із дня народження, В. Г. Короленку присвоєно звання “Праведник України” [1].

Безумовно, неможливо у цьому короткому дослідженні висвітлити всі здобутки В. Г. Короленка як особистості, яка відіграла значну роль в історії не лише Полтавщини, але й усієї України. Як бачимо, літературна спадщина В. Г. Короленка надзвичайно велика і вражає різнобічністю художнього обдарування письменника. Підводячи підсумки свого життя, В. Г. Короленко писав: "... Озираюся назад. Переглядаю старі записники і знаходжу в них багато "фрагментів", задуманих колись робіт, але з тих чи інших причин не доведених до кінця ... Бачу, що міг би зробити набагато більше, якби не розкидався між чистою белетристикою, публіцистикою. Але нітрохи про це не шкодую. По-перше, інакше не міг. Справа Бейліса абсолютно вибивала мене з колії. Та й потрібно було, щоб література в наш час не залишалася без участі в житті" [7].

Це прагнення брати участь у житті своїм письменницьким обдаруванням і є визначальною рисою постаті В. Г. Короленка. Він був одержимий гуманістичною, романтично-красивою мрією про вільну, як птах, людину, про людську рівність і щастя, і водночас він повсякденно робив незліченно багато для реального захисту окремої особистості, що потрапила в біду або несправедливо гнаної, для блага свого народу. І Полтавщина горда тим, що більшу частину свого життя В. Г. Короленко своєю громадською позицією, своїм гострим словом творив історію саме цього краю.

Список використаної літератури

1. Апостол правди і любові: методичні рекомендації до 160-річчя від дня народження В. Г. Короленка [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://libgonchar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=203%3Aq---q&catid=165&Itemid=25&lang=uk.
2. Дмитрієв С. М. Полтавські страждання В. Короленка [Текст] / С. М. Дмитрієв // Література в школі. – 1991. – № 1. – С. 15–28.
3. Короленківський збірник [Текст] : наук. ст. та матеріали / уклад.: І. Я. Лосієвський; Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. – Х. : САГА, 2006. – 231 с.
4. Короленко В. Г. Дневник: 1917-1921. Письма [Текст] / В. Г. Короленко / [сост. В. И. Лосева]. – М. : Советский писатель, 2001. – 544 с.
5. Поборник правди. До 155-річчя від дня народження В. Г. Короленка [Текст] : матеріали міжрегіон. наук. читань, 2 черв. 2008 р., Харків / [уклад.: Л. В. Хлестакова; Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Полтав. літ.-мемор. музей ім. В. Г. Короленка, Харк. міськрада]. – Х., 2008. – 48 с.
6. Ревегук В. В. Г. Короленко в Полтаві (1917-1921) [Текст]: моногр. / В. Ревегук, Н. Кочерга. – Полтава : Полтав. нац. техн. ун-т ім. Ю. Кондратюка, 2003. – 112 с.
7. Шуб Д. Н. Политические деятели России (1850-1920-х гг.) / Д. Н. Шуб [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://royallib.com/read/shub_david/politicheskie_deyateli_rossii_1850_1920_1920_1920.html.